

Радомир Станић

Војислав Кораћ: Студеница Хвостанска

Београд — Институт за историју уметности,
1976.

Кад се истраживач одлучи да напише научну монографију о уметничком споменику који је сачуван само у траговима, у знатно тежем је положају него када приступа обради споменичке индивидуалности која својом добром или потпуном очуванашћу нуди све видљиве и присутне компоненте историјске, културне и уметничке вредности. Пут до објективне научне истине у првом случају неупоредиво је тежи: у пострадалом и разореном ткиву споменика треба најпре открити и реконструисати изгубљене вредности, проценити их и тек онда дати коначан суд о њиховом месту у историји уметности. Зато је Војислав Кораћ приступајући изради монографије о Студеници Хвостанској, једном од значајних али готово уништених споменика наше прошлости, имао изузетно сложен задатак.

Одмах се може рећи да га је упркос свим разнородним тешкоћама које су у природи оваквог подухвата, изванредно успешно обавио. Огромни напори уложени у археолошка и архитектонска истраживања манастирског комплекса Студенице, представљали су само увод у труд који је аутора очекивао у покушају за успостављањем првобитне слике његовог организма и валоризације уметничких и других својстава.

Студеница Хвостанска или Мала Студеница код Пећи, пре истраживања затечена под земљом, више индицијама него конкретним доказима нагове-

штавала је своје вишеструке историјске вредности и уметничке квалитете. Тек су систематска, али не и потпуна, археолошка истраживања на светло дана изнела неке драгоцене и релевантне податке, који су непосредно говорили како о трагичној пострадалости споменика, тако и о његовој некадашњој архитектонској лепоти и значају за проучавање наше црквене уметности и историје.

Минимална очуваност грађевина и оскудица архитектонских елемената скоро да нису пружали никакве могућности за сигурнија сазнања о изгледу, стилу и неким важним одликама манастира и цркве. Непостојање извора спречило је да се напише потпуна историја. Међутим, пажљивим и удубљеним студирањем, зналачким анализама и паралелним изучавањем оскудних историјских података, В. Кораћ је успео да утврди главне одреднице и координате за ширу представу прошлости, архитектуре и уметничких облика ове велике споменичке целине.

У органској и хронолошкој сложености структуре овог локалитета на коме је интензивни живот са извесним прекидима трајао преко хиљаду година, доминантно место заузима црква св. Богородице. И историјом и архитектуром одредила је себи централно место у научном захвату В. Кораћа, при чему ни остали ван његовог интересовања. Као седиште Хвостанске епископије, коју је осно-

вао св. Сава, црква је у свом градитељском решењу добила све одлике Рашке стилске школе, ослонивши се, у основној концепцији, на архитектонски узор Жиче. Скромнија по димензијама и мање репрезентативно грађена у односу на велике српске храмове XIII века, Хвостанска Студеница је вероватно настала у трећој деценији овог века. По свему судећи, заједно са осталим грађевинама црква је настрадала у аустро-турским ратовима крајем XVII века, да се више никада не воспостави.

Монографија, пре свега, садржи комплетну документацију прикупљену током истраживања која, начином обраде и презентације, достиже највиши ниво у научној публицистици ове врсте. Уз њено обиље веома запажено место заузимају опсежна и сигурна разматрања архитектонско - стилског склопа свих манастирских објеката, а посебно главне цркве. Из њих произлазе закључци да је Студеница Хвостанска вредна градитељска скупина у којој црква својим стилским обележјима сачињава значајан објекат за боље познавање на-

ше сакралне архитектуре средњег века. Најзад, треба истаћи да поједини прилози, дати у цртежима, често говоре више од неких текстова. Реч је о студијским цртежима који дају предлоге за реконструкцију свих најважнијих манастирских грађевина, који су рађени на темељу изузетног познавања стилских облика старе архитектуре и компоновани са задивљујућом поузданошћу и лакоћом. Иако неки од њих могу да буду хипотетични, импонује чињеница да својом укупношћу предочавају изванредан труд аутора да максимално осмисли визију најзначајнијих старих здања, несталих у врлозанима давно прошлих времена.

»Студеница Хвостанска« представља пример како се интердисциплинарним проучавањем могу успешно осветлити они споменици које је зла судбина давно лишила живота, али не и битних вредности, скривених под наслагама слојева, које нам научна хуманистичка мисао утврђује и открива. Са овом монографијом, у много чему узорном, историја старе српске уметности, а поготово архитектуре у знатној мери је обогаћена.